

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

استراتژی توسعه جزایر سه گانه ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک

دی ۱۴۰۳

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

استراتژی توسعه جزایر سه گانه ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک

مدیریت دیپلماسی اقتصادی و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: دی ۱۴۰۳

واژه‌های کلیدی: تنگه هرمز، زنجیره دفاعی و امنیتی، آب‌های سرزمینی، سیستم اکولوژیکی، صنایع تبدیلی شیلات، حقوق مالکیت، جمعیت محلی

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرست)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	۱. خلاصه کاربردی
۷	۲. بررسی وضعیت موجود
۱۹	۳. تجربه توسعه در جزایر
۲۱	۴. چالش های توسعه جزایر سه گانه ایران در خلیج فارس
۲۴	۵. نهادهای نقش آفرین و تاثیرگذار بر فرایندهای توسعه جزایر سه گانه
۲۸	۶. تحلیل جامع SWOT برای توسعه جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک
۳۴	۷. گزینه های توسعه جزایر سه گانه و اولویت بندی آنها
۳۷	۸. گزینه های توسعه جزایر سه گانه و اولویت بندی آنها
۳۹	منابع

۱. خلاصه کاربردی

برای تهیه یک خلاصه مدیریتی و کاربردی برای توسعه جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک لازم است اهمیت استراتژیک جزایر مدنظر قرار گیرد. اهمیت استراتژیک جزایر متأثر از ملاحظات زیر است:

۱. موقعیت جغرافیایی جزایر در ارتباط با تنگه هرمز که ۲۰٪ از نفت جهان از آن عبور می‌کند. این جزایر بعنوان زنجیره دفاعی و امنیتی ایران در خلیج فارس عمل کرده و تمام شناورهای عبوری از ورودی تنگه تا مقاصد مورد نظر را تحت کنترل قرار می‌دهد. این سه جزیره همراه با جزایر هرمز، لارک، قشم، تنبها و ابوموسی، زنجیره دفاعی-امنیتی ایران در خلیج فارس را شکل داده‌اند.

۲. منابع طبیعی: از آنجا که هر سه جزیره دارای آب‌های سرزمینی هستند، قلمرو سرزمینی ایران را در منطقه خلیج فارس گسترش داده و این گسترش قلمرو در ارتباط با ذخایر نفتی پیرامون جزایر، زمینه بهره‌برداری ایران را از این منابع فراهم کرده است. علاوه بر منابع نفتی، منابع معدنی بستر دریا را در این بخش دارای اهمیت است.

۳. پیشینه تاریخی و حقوقی: مالکیت ایران بر سه جزیره بر اساس اسناد تاریخی و حقوقی متعدد مورد تاکید قرار گرفته است و این مساله در معاهدات بین‌المللی مورد توجه بوده است. لذا پاسداری از این جزایر به عنوان بخشی از خاک ایران بر بازنمایی هویتی شهروندان ایران تاثیرگذار است.

با توجه به اهمیت استراتژیک جزایر لازم است اقدامات پیشنهادی زیر برای توسعه آنها مورد توجه تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان کشور قرار گیرد.

الف) توسعه زیرساخت‌ها در بخش های سه‌گانه زیر:

❖ ساخت بنادر مجهز، فرودگاه‌های کوچک جهت توسعه ارتباط پیوسته و مستمر این جزایر با سرزمین اصلی.

❖ افزایش ظرفیت تأمین آب شیرین از طریق آب‌شیرین‌کن‌ها، برای توسعه جزایر؛

❖ ایجاد زیرساخت‌های گردشگری شامل اقامتگاه‌ها و مراکز تفریحی برای جذب گردشگر بویژه در فصول پاییز و زمستان. جذب گردشگر باید با توجه به ظرفیت های اکولوژیکی جزایر بدون وارد کردن خسارت های زیست‌محیطی باشد.

ب) حفاظت از محیط زیست:

❖ با توجه به اینکه وسعت جزایر اندک است، ضرورت دارد پایداری زیست‌محیطی آنها مورد توجه

جدی برنامه‌ریزان قرار گیرد. هر سه جزیره سیستم اکولوژیکی بشدت حساسی را دارا هستند و هر نوع برنامه توسعه‌ای بدون توجه به ظرفیت‌های اکولوژیکی، صدمات جبران ناپذیری بر آنها وارد خواهد کرد.

- ❖ این جزایر می‌تواند بعنوان مناطق حفاظت‌شده دریایی و خشکی مورد توجه قرار گیرد.
- ❖ از آنجا که وسعت جزایر محدود است اجرای طرح‌های مدیریت پسماند و کاهش آلودگی دریایی از ابتدای اجرای طرح توسعه جزایر مورد توجه قرار گیرد.
- ❖ تاسیس مرکزی تحت عنوان مرکز تحقیقات محیط‌زیست خلیج فارس با هدف بررسی تحقیقات مرتبط با پایداری اکولوژیکی و جلوگیری از آلودگی‌های زیست‌محیطی خلیج فارس.

(ج) تقویت اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری

- ❖ یکی از استراتژی‌های توسعه جزایر، تقویت اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری است. با توجه به اختلاف مالکیت جزایر، جذب سرمایه‌گذاری از بخش خصوصی داخلی اولویت دارد و سرمایه‌گذاران خارجی تمایل به سرمایه‌گذاری در جزایر را نخواهند داشت.
- ❖ توسعه صنایع تبدیلی شیلات یکی دیگر از استراتژی‌های تقویت اقتصادی جزایر محسوب می‌گردد. قرارگیری جزایر در میانه خلیج فارس، پتانسیل شکل‌گیری صنایع تبدیلی شیلات را توجیه می‌کند.
- ❖ اکوتوریسم: از آنجا که بیشترین جمعیت ایران در عرض‌های شمالی کشور پراکنده است، این جزایر پتانسیل بسیار بالایی جهت جذب گردشگر در فصول سرد سال را دارا هستند. حضور گردشگران در جزایر، زمینه خودآگاهی ملی و حساسیت نسبت به محافظت و حراست از آنها را تقویت خواهد کرد. لذا در حوزه برنامه‌ریزی، اولویت اصلی به جذب گردشگر اختصاص دارد.
- ❖ بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدپذیر (خورشیدی و بادی): با توجه به وسعت محدود جزایر و نیاز به انرژی، توصیه می‌گردد از استقرار سیستم‌های سنتی جهت تامین انرژی در جزایر پرهیز گردد و انرژی‌های تجدیدپذیر مورد توجه قرار گیرد.

(د) تعاملات دیپلماتیک و بین‌المللی

- ❖ تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و کاهش تنش‌ها از طریق دیپلماسی فعال، یکی از اولویت‌های اساسی دستگاه دیپلماسی کشور است.
- ❖ استفاده از ظرفیت نهادهای بین‌المللی برای تأیید حقوق مالکیت ایران بر جزایر سه‌گانه با تکیه

بر اسناد و مدارک تاریخی مالکیت ایران می‌تواند بر کاهش تنش‌های بین ایران و امارات متحده عربی تأثیرگذار باشد.

ه) تقویت مشارکت جوامع محلی

❖ آموزش و توانمندسازی نیروی کار محلی، از طریق تاسیس مراکز حرفه‌ای و استقرار نهادهای علمی و یا شعبه‌های مراکز آموزشی دانشگاهی و تحقیقاتی که توانمندسازی جوامع محلی را مدنظر قرار دهند.

❖ توسعه خدمات عمومی مانند بهداشت، آموزش در جزیره ابوموسی برای ساکنان بومی.

و) نگهداشت زیرساخت‌های نظامی و امنیتی:

❖ با توجه به اختلافات ایران و امارات بر سر مالکیت جزایر، ضرورت دارد زیرساخت‌های نظامی موجود حفاظت گردد.

❖ با توجه به زنجیره امنیتی جزایر هرمز، لارک، قشم، تنبها و ابوموسی در دهانه ورودی خلیج فارس، ضرورت دارد سیستم‌های مدرن پایش شناورهای ورودی به خلیج فارس در این جزایر مدرن و به روز گردد.

با توجه سیاست‌های ارائه شده

❖ توسعه پایدار جزایر باید با تأکید بر بهره‌برداری اقتصادی، حفاظت زیست‌محیطی، و امنیت ملی انجام شود.

❖ هماهنگی میان نهادهای مختلف شامل: وزارت کشور، وزارت دفاع، سازمان برنامه و بودجه، وزارت گردشگری، سازمان بنادر و دریانوردی، سازمان حفاظت محیط‌زیست و وزارت راه و شهرسازی برای اجرای یک برنامه جامع توسعه ضروری است.

❖ ایجاد جذابیت اقتصادی و اجتماعی برای جذب سرمایه‌گذاران و افزایش جمعیت محلی باید از اولویت‌ها باشد. در این زمینه طرح اسکان جزایر ضروری است.

۲. بررسی وضعیت موجود

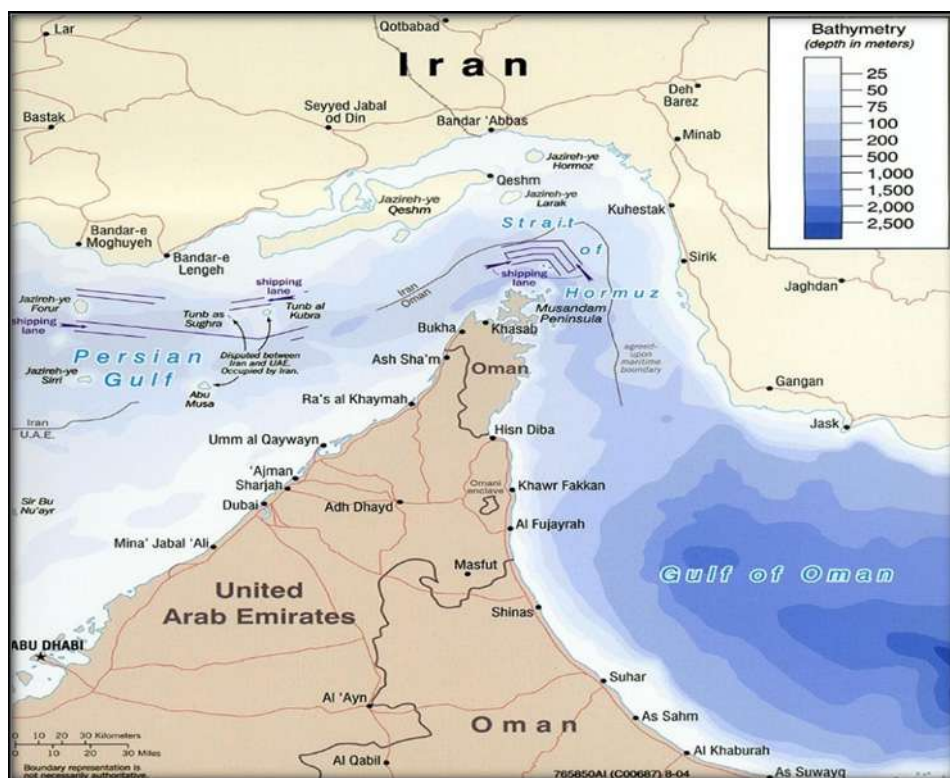
۲.۱ بررسی مناقشات تاریخی مالکیت جزایر

جزایر سه‌گانه در سال ۱۹۴۸ میلادی به‌طور کامل به اشغال امپراتوری بریتانیا به عنوان قیم رسمی امارات

متصلحه^۱ درآمد، اما تا سال ۱۹۷۱ هیچ‌یک از دولت‌های وقت ایران این اشغال را نپذیرفتند و ابوموسی به همراه تنب بزرگ و تنب کوچک در تقسیمات کشوری ایران قرار داشت. در سال ۱۹۷۱، پس از توافق ایران و بریتانیا و پیش از خروج نیروهای نظامی این کشور از منطقه ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک به ایران بازگردانده شدند و ایران و شارجه، ابوموسی را به دو ناحیه بین خود تقسیم کردند. در سال ۱۹۹۲ ایران کنترل کامل این جزیره را به دست گرفت (Amirahmadi, ۱۹۹۶)

امارات متحده عربی با حمایت کشورهای عربی حوزه خلیج فارس ادعای مالکیت بر این جزایر را دارد. بیانیه‌هایی نیز از سوی اتحادیه عرب، اتحادیه اروپا، روسیه، آمریکا و چین برای حمایت از امارات متحده عربی منتشر شده است، اما ایران بر اساس پیشینه تاریخی و فرهنگی، این جزایر را متعلق به ایران می‌داند. این جزایر به دلیل همجواری با بخش عمیق خلیج فارس و اشراف بر تنگه هرمز اهمیت بالایی برای کشورهای حوزه خلیج فارس و جهان دارند (نقشه شماره ۱). عمق دریا در خلیج فارس تعیین کننده مسیرهای دریایی است و شناورها و ناوگان های بزرگ ناگزیر به گذر از بخش های عمیق تر هستند

نقشه ۱: عمق دریا در خلیج فارس پیرامون جزایر سه گانه

Source: https://en.wikipedia.org/wiki/Strait_of_Hormuz#/media/File:Strait_of_hormuz_full.jpg

تنبها در ۱۷ مایلی جنوب غربی جزیره قشم ایران، و ۴۶ مایلی شمال غربی نزدیکترین نقطه نسبت به

۱ - امارات متصلحه نام کشور امارات متحده عربی قبل از تشکیل آن در سال ۱۹۷۱ است.

خط ساحلی امارات متحده عربی واقع شده‌اند (Mobley, ۲۰۰۳). ابوموسی در نزدیکی خروجی تنگه هرمز، در ۴۳ مایلی ساحل ایران و ۳۸ مایلی شمال غربی شارجه واقع شده است (Hakim, ۱۹۷۹). این جزیره نسبتاً کم ارتفاع است و از دشت‌های شنی بویژه در بخش‌های مرکزی و جنوبی آن تشکیل شده است. تپه‌های شمالی آن شامل کوه حلوا تقریباً ۱۰۰ متر ارتفاع دارد. این جزیره که غنی از اکسید آهن است آب شیرین و نخل دارد (Mobley, ۲۰۰۳)

این جزایر همواره از گذشته‌های بسیار دور بخشی از قلمرو ایران بوده‌اند و در قرن‌های ۱۸ و ۱۹ میلادی جزء حوزه صلاحیت و حکمرانی بندر لنگه به حساب می‌آمدند که خود یک بخش اداری از استان فارس بوده است.

حاکمیت ایران بر این جزایر در کتاب‌ها، اسناد تاریخی، نقشه‌های جغرافیایی و به خصوص در اسناد رسمی، گزارش‌های اداری و پانویس‌های وزارت خارجه و دفتر امور هندوستان در انگلستان در بین قرن‌های ۱۷ و ۱۸ و بخش اعظم قرن ۱۹ و در اسناد و نقشه‌های روسیه و آمریکا نیز منعکس شده است. از میان نقشه‌های رسمی و نیمه رسمی می‌توان به چند نمونه زیر اشاره کرد:

- ❖ در نقشه‌ها و کتاب‌های وزارت دریاداری انگلستان تحت عنوان «راهنمای دریایی خلیج فارس»
- ❖ در «نقشه اداره جنگ» انگلستان در سال ۱۸۸۷ و نقشه سال ۱۸۸۶ اداره امنیت بریتانیا که توسط سر ادmond وولف از طرف ملکه انگلستان به ناصرالدین شاه هدیه داده شده است؛ و نقشه لرد کروزن از ایران مورخ ۱۸۹۲ و نقشه مورخ ۱۸۹۷.
- ❖ نقشه شرح وضعیت دریانوردی در خلیج فارس که در سال ۱۷۸۶ توسط جان مک کئور تهیه شده است.
- ❖ پانویس‌های جغرافیایی مربوط به امپراتوری ایران که توسط جی.ام. کیز، مشاور سیاسی سر جام ملکم در سال ۱۸۱۳ به چاپ رسیده است.
- ❖ نقشه وزیر مختار بریتانیا در هند، کاپیتان سی.بی.اس. سنت جان در سال ۱۸۷۶.
- ❖ نقشه سال ۱۸۹۷ رنگی ایران توسط دفتر نقشه‌برداری اداره امور خارجی هند (بریتانیا) که در تمامی این نقشه‌ها جزایر تنب و بوموسی به رنگ قلمرو اصلی ایران است (عجم، ۱۳۸۷).

بین سال ۱۳۴۶ تا ۱۵۰۰م. تمامی جزایر و سواحل خلیج فارس تحت حکومت سلطان هرمز بود که خود تابع حکام فارس یا کرمان محسوب می‌شد. پس از این دوره، حکومت‌های ایران به صورت پیوسته به کنش‌های نظامی و سیاسی خود در مقابل قدرت‌های استعماری اروپایی حق حاکمیت ایران را بر جزایر

خلیج فارس نشان داده‌اند

در سراسر دوران صفویه، زندیه و قاجاریه، فرمانداری بندر لنگه شامل بندرهای کنگ، لانت، چارک و جزایر قشم، کیش، تنب بزرگ و کوچک، ابوموسی، سیری / سد فارور بیو فارور می‌شد (مجتهدزاده، ۱۹۹۵، ص ۱۹). نادرشاه افشار و کریم خان زند از آن جمله‌اند. در این دوران بود که شاخه‌ای از قواسم (جواسم) مُسندم، در بندر لنگه ساکن شدند و توانستند با قبول تابعیت ایران مقام ضابطی بندر لنگه و توابع آن را از کریم خان زند بگیرند. (مجتهدزاده، ۱۳۹۳).

در دوره قاجار که ایران به «ممالک محروسه» معروف بود، فرمان‌داری و حکومت بر ولایات ایران، تحت فرمان حاکمان محلی اداره می‌شد. پس از عزل قاسمیان در ۱۲۶۶، تعدادی از فرمانداران ایرانی اداره امور بندرلنگه و توابع آن را بر عهده گرفتند (قائم‌مقامی، ۱۳۴۱). در ۱۸۲۰ که بریتانیا شیوخ قاسمی ساحل جنوبی خلیج فارس را به دلیل اینکه به راهزنی دریایی می‌پرداختند سرکوب کرد، از آنجا که بخشی از شیوخ قاسمی در بندر لنگه بودند بریتانیا آهنگ سرکوب آنان را نیز در پیش گرفت که با واکنش ایران مواجه شد. ایران با این استدلال که آن‌ها تابع ایران هستند و دزدی دریایی نمی‌کنند و اگر هم کردند دولت ایران آنان را سرکوب خواهد کرد با آن مخالفت کرد (کلی، ص ۱۶۱-۱۶۲). از ۱۲۵۶ تا ۱۲۶۵ / دهه ۱۸۴۰ بریتانیا در خلیج فارس اقتدار یافت و جزایر خلیج فارس را کنترل کرد که همزمان با کاهش اقتدار قاجارها بود. اما در همین دوره نیز میرزا آقاسی، صدراعظم وقت ایران در اطلاعیه و پانویسی به بریتانیا همه جزایر خلیج فارس را متعلق به ایران اعلام کرد (اسکوفیلد، ۱۳۷۷).

بریتانیا ابتدا در دو قرارداد مجمل و مفصل حق حاکمیت ایران بر خلیج فارس را به رسمیت شناخته ولی سپس با مستعمره نمودن شیخ‌نشین‌های ساحل جنوبی در واقع خود را شریک در حاکمیت خلیج فارس و همسایه ایران قلمداد کرد (Fattah & Caso, ۲۰۰۹).

دلایل اهمیت یافتن ابوموسی در این دوره، استخراج معدن خاک سرخ در آن بود که واکنش‌هایی را در روابط ایران و بریتانیا بوجود آورد. تجدید حاکمیت ایران بر لنگه در سال ۱۸۸۷/م ۱۳۰۵ ه ق، و تحقیقات احمد خان دریاییگی و ارسال این موارد به دربار ناصرالدین شاه و صدر اعظم او، نخستین سندی است که در آن ایران به‌طور رسمی بر حاکمیت تاریخی خود بر جزایر تأکید نموده و به دست مقامات انگلیسی رسیده است. هم‌زمان، پرچم ایران بر سیری برافراشته شد. انگلستان در سال ۱۸۸۸/م ۱۳۰۵ ه ق موقعیت ایران در سیری را به رسمیت شناخت و نسبت به اعلامیه ایران که جزایر چهارگانه را جزئی از سرزمین خود دانسته بود اعتراضی نمود. وزیر مختار انگلستان در تهران نیز در ژوئیه همان سال به ناچار موضع ایران را پذیرفت و به علاوه نسخه‌ای از نقشه ۱۸۸۶/م ۱۳۰۳ ه ق، شعبه اطلاعات وزارت جنگ انگلستان که در آن جزایر مذکور به رنگ خاک ایران بود را به شاه داد. این نقشه در سال ۱۸۹۱/م ۱۳۰۸ ه ق تجدید چاپ شد. در سال‌های

۱۸۹۲ م / ۱۳۰۹ ه‍.ق و ۱۸۹۷ م / ۱۳۱۴ ه‍.ق به دستور لرد کرزن نقشه‌هایی از ایران تهیه شد و در این موارد نیز جزایر مذکور جزئی از خاک ایران هستند (مهدوی، ۱۳۵۵).

از اواخر عهد قاجار تا ۱۳۱۶، تقسیمات کشوری تغییر یافت و نظام سیاسی - اداری تازه‌ای به وجود آمد. براساس این نظام جدید، ایران به ۲۷ ایالت تقسیم شد. ایالت بیست و ششم، شامل جزایر و بندرهای خلیج فارس می‌شد و بندر لنگه و توابع آن، ولایت ویژه آن ایالت به‌شمار می‌آمدند. برخی از اسناد و مدارکی که مالکیت ایران را بر جزایر سه‌گانه تأیید می‌کنند عبارتند از

❖ پانویس اعتراضی سال ۱۸۴۰ صدر اعظم ایران و ممالک محروسه حاجی میرزا آقاسی: «تمامی جزایر خلیج فارس متعلق به ایران است و انگلستان حق دخل و تصرف در آن ندارد».

❖ عهدنامه مجمل ۱۸۰۹ میلادی و عهدنامه مفصل ۱۸۱۲ میلادی دو قرارداد میان ایران و انگلستان است که دریای خلیج فارس را دریایی ایرانی دانسته و بیان داشته بریتانیا پیش از استقرار در هر نقطه از این دریا باید از ایران اجازه بگیرد.

❖ برافراشته شدن پرچم ایران در جزایر در سال ۱۹۰۳ تا ۱۹۰۴ و از نو از سال ۱۹۳۳ تا ۱۹۴۱ به‌طور پیاپی.

❖ ۸۰ مورد شکایت و پانویس اعتراضی ایران علیه اشغال جزایر.

❖ تهدید ایران به شکایت به کمیته استعمارزدایی سازمان ملل برای استعمارزدایی از جزایر ایرانی در سال ۱۹۶۶

❖ رضایت انگلستان برای خروج از مستعمرات در خلیج فارس و برگرداندن جزایر به ایران.

❖ وساطت بریتانیا برای بستن توافق‌نامه برای انجام ترتیبات برگشت جزایر به ایران و تشکیل دولت جدید امارات در خلیج فارس.

❖ سفر خالد، رئیس شارجه و صقر، امیر رأس‌الخیمه به ایران و تقاضای کمک مالی در قبال برگشت دادن جزایر سه‌گانه به ایران. دولت ایران نیز به اعطای کمک مالی سالانه یک و نیم میلیون پوند به امیر شارجه برای توسعه و عمران شیخ‌نشین شارجه موافقت نمود.

❖ مسائل جزایر اساساً مربوط به مناسبات ایران و امیر شارجه بوده است نه امیر راس الخیمه. در درخواست کمک مالی امیر راس الخیمه از ایران نیز، حکومت وقت ایران درخواست پول در قبال واگذاری تنب بزرگ و تنب کوچک رد شد. دلیل درخواست امیر راس الخیمه از ایران نیز این بود که از اوایل قرن ۱۹، بریتانیا با امضای معاهدات تحت‌الحمایگی با شیخ‌نشین‌های خلیج فارس،

از جمله رأس‌الخیمه، کنترل خود را بر منطقه گسترش داد. در این دوره، بریتانیا برای تأمین منافع استراتژیک خود، گاه از ادعاهای رأس‌الخیمه درباره تنب بزرگ و کوچک حمایت کرد، بدون اینکه مالکیت آنها به طور رسمی به این شیخ‌نشین منتقل شود.

❖ اعطای سه فقره چک به همین مبلغ میان ایران و ویلیام لوس، میانجیگر بریتانیایی در سال ۱۹۷۱ از سوی وزارت خارجه ایران پس از امضای توافق‌نامه همکاری و ترتیبات برگشت جزایر به ایران (مجتهدزاده، ۱۳۷۱ و مجتهدزاده، ۱۳۷۲ و حق شناس، ۱۳۸۹).

در دوره ۲۲ نوامبر ۱۹۵۴ تا ۲۰ ژانویه ۱۹۵۵ سواحل ایران در خلیج فارس به صورت فرمان‌داری کل بندرها و جزایر خلیج فارس سازمان‌دهی شد. طبق طرح تقسیمات اداری این دوره، تنب بزرگ جزء بخش قشم بود که زیر نظر بندرعباس اداره می‌شد. جزایر تنب کوچک و ابوموسی نیز به بخش جزیره کیش اختصاص یافت. البته ابوموسی در تابستان ۱۹۵۸ در بخش کیش ادغام شد. در این موارد، دولت بریتانیا هیچ اعتراضی نکرد.

مساله جزایر سه‌گانه ایرانی در خلیج فارس میان ایران و برخی از امیران عرب از سال ۱۳۴۵ خورشیدی با تضعیف موقعیت نیروهای انگلیسی در جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و کوچک به اوج خود رسید و در سال ۱۹۷۱ با ورود نیروهای نظامی ایران به این جزایر میان دو کشور مرحله دیگری آغاز شد. روزی که ایران جزایر را از بریتانیا تحویل گرفت (سی‌ام نوامبر ۱۹۷۱)، دو روز قبل از تأسیس کشور امارات متحده عربی بود. بازپس‌گیری جزایر ابوموسی و تنب‌های بزرگ و کوچک در ۳۰ نوامبر ۱۹۷۱ و با خروج نیروهای انگلیسی از این جزایر که در تنگه هرمز واقع شده‌اند، صورت گرفت. پس از عقب‌نشینی نیروهای انگلیسی، نیروی دریایی ایران کنترل سرزمینی این جزایر را به دست گرفت (مجتهدزاده، ۱۳۷۲).

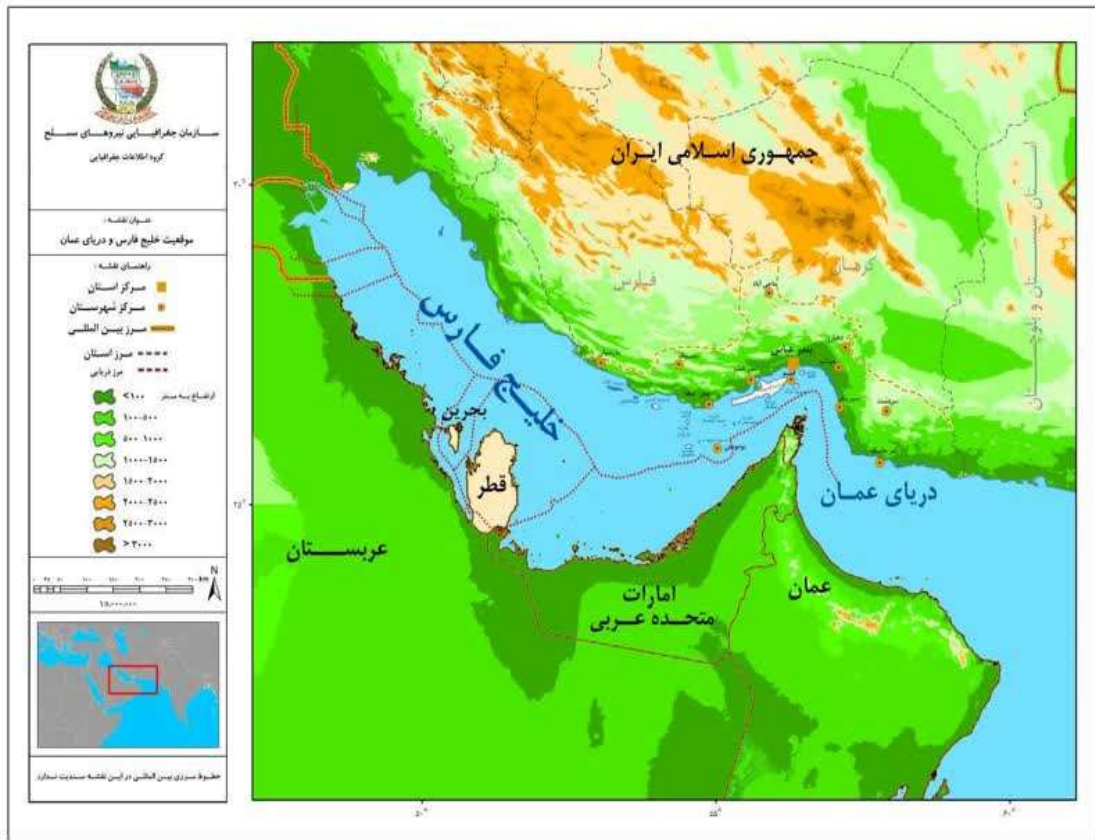
مذاکراتی که توسط سر ویلیام لوس، نماینده ویژه بریتانیا در امور جزایر و امیر خسرو افشار قاسملو، نماینده ویژه و سفیر ایران در بریتانیا پیگیری شد، ماه‌ها ادامه یافت تا این که طرفین سرانجام در سال ۱۹۷۱ اندکی قبل از پایان قیمومیت بریتانیا و تشکیل کشور امارات متحده عربی، به این نتیجه رسیدند که دو جزیره تنب که در بالای خط میانه و نزدیک ساحل ایران است، بدون رد و بدل شدن هیچ توافق‌نامه‌ای به ایران بازپس داده شوند و درباره ابوموسی، طی یک تفاهم‌نامه بین ایران و شارجه، اعمال حاکمیت مشترک ایرانی - شارجه‌ای با در اختیار گذاشتن امنیت کل جزیره به ایران در نظر گرفته شود (حق شناس، ۱۳۸۹). براساس نقشه پیوست در پانویس تفاهم‌نامه، ایران و شارجه موافقت کردند تا شارجه یک پاسگاه پلیس محلی داشته باشد و ایران نیز بتواند نیروهایی را در این جزیره مستقر کند. همچنین پرچم شارجه نیز فقط در بالای ایستگاه پلیس برافراشته شود، نیمی از درآمدهای نفتی جزیره ابوموسی به‌طور مستقیم

به ایران و نیمی دیگر به شارجه پرداخت گردد (مجتهدزاده، ۱۳۷۲). چند روز پس از این توافق امارات متحده عربی تاسیس شد. در این تفاهم ایران و شارجه مساله حاکمیت ابوموسی را در وضعیت ابهام باقی گذاشتند، بنابراین این مساله هنوز ممکن است در زمان دیگری حل و فصل شود. امارات بر این نظر است که شارجه تفاهم‌نامه ۱۹۷۱ بر سر ابوموسی را از سر اجبار و در آن زمان فقط به صورت موقت و برای برقراری مناسبات سیاسی (دفاکتو) پذیرفته است. امارات متحده عربی برای ادعای خود بیان می‌کنند که این جزایر در طول قرن نوزدهم تحت کنترل شیوخ قاسمی بوده است و بنابراین، حق حاکمیت بر این جزایر پس از سال ۱۹۷۱ و تشکیل کشور امارات متحده عربی به این کشور می‌رسد. ایران با بیان اینکه حاکمان محلی قاسمی که در بخشی از قرن ۱۹ در سواحل ایران مستقر بوده‌اند، تابع و فرمانبردار دولت ایران بوده‌اند، این ادعا را رد می‌کنند. (Encyclopaedia Iranica, Foundation ABU MUSĀ i – ii).

از سال ۱۹۷۱، شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه عرب مکرراً از امارات پشتیبانی کرده و از ایران خواسته‌اند کنترل جزایر سه‌گانه را به این کشور منتقل کند. در سال‌های اخیر امارات متحده عربی به ارتقای خود در عرصه جهانی موفق شده پشتیبانی کشورهای بیشتری را از ادعای خود به دست بیاورد و تمایل دارد این پرونده به مجامع بین‌المللی از جمله شورای امنیت و دیوان بین‌المللی دادگستری ارجاع شود. به تاریخ اکتبر ۲۰۲۴، چهار عضو دائم شورای امنیت از جمله روسیه، چین، فرانسه و آمریکا از ادعای امارات حمایت کرده‌اند. از این بین چین و روسیه به ایران نزدیکند ولی چین با وجود اعتراض ایران به این موضع از آن عقب‌نشینی نکرده است. در اکتبر ۲۰۲۴، اتحادیه اروپا نخستین سازمان منطقه‌ای غربی شد که از این جزیره‌ها تحت عنوان بخش «اشغال شده» خاک امارات یاد کرد (BBC News, ۲۰۲۴).

عمده مشکلات بین ایران و امارات ناشی از برداشت و تفسیر دو کشور از موقعیت قرارگیری دریای سرزمینی است. امارات دریای سرزمینی مورد نظر ایران را که از بخش جنوب جزیره قشم مدنظر است قبول نداشته و دریای سرزمینی ایران را از فضای اصلی ایران می‌داند. در صورتیکه ایران با توجه به فاصله اندک جزیره قشم از بدنه اصلی کشور و گسترش دریای سرزمینی در کرانه‌های جنوبی جزیره قشم قرار داده است. این مساله در ترسیم خط منصف خلیج فارس تاثیر گذار است. چنانچه ادعای امارات متحده عربی مقبول باشد، مالکیت جزایر متعلق به امارات است و چنانچه دریای سرزمینی ایران مدنظر قرار گیرد، جزایر در مالکیت ایران قرار دارد. این برداشت فارغ از نگاه تاریخی به مالکیت جزایر است که امارات بر آن تاکید دارد (نقشه ۲)

نقشه ۲: خط منصف در خلیج فارس و موقعیت جزایر سه گانه در آن

منبع: (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۴۰۳)

۲,۲ ویژگی‌های جغرافیایی، اقلیمی و زیست‌محیطی جزایر

ابوموسی شرقی‌ترین جزیره در خط قوسی خلیج فارس است. این جزیره بین ۵۵,۰۱ و ۵۵,۰۴ درجه جغرافیایی طول شرقی و ۲۵,۵۱ تا ۲۵,۵۴ درجه عرض شمالی در ۵۰ کیلومتری شرق جزیره سیری واقع شده است. مساحت جزیره حدود ۱۲,۸ کیلومتر مربع است

آب و هوای جزیره ابوموسی، تنب بزرگ و کوچک مشابه یکدیگر بوده و تفاوت زیادی با یکدیگر ندارند. سه جزیره در طول سال هوای خیلی متنوعی را تجربه نمی‌کنند و جز در دوره سرد سال که از تنوع نسبی برخوردار است، در بقیه ایام سال تغییرات قابل ملاحظه‌ای ندارند. عرض پایین جغرافیایی و موقعیت جزیره‌های را می‌توان عامل اصلی این عدم تنوع و یا یکنواختی دانست. بارش و سرما در اقلیم جزایر به شدت متمرکز است و فقط در ماه‌های سرد سال انتظار وقوع آن وجود دارد. بطور کلی هوای جزایر از گونه‌های گرم، نسبتاً شرجی و بسیار گرم و مرطوب و شرجی پیروی می‌کند (IRIMO(extremes & Weather atlas)). منشأ اصلی بارندگی‌های استان هرمزگان و به تبع آن جزیره ابوموسی، سیستم کم فشار و مرطوب مهاجر سودانی و مدیترانه‌ای می‌باشد که در ماه‌های سرد سال از آذرماه تا اردیبهشت ماه اغلب بارندگی ابوموسی را

به وجود می‌آورد و فصل خشک بر ماههای گرم سال انطباق دارد جدول زیر پارامترهای بارندگی جزیره را مشخص ساخته است. جزیره ابوموسی ۶/۵۷ م.م. ۶/۴۷ درصد بارندگی خود را در زمستان ۳/۱۲ م.م. (۲/۱۰) درصد در، بهار، ۴ م.م. (۳/۰) درصد در تابستان و ۸/۵۰ م.م. (۹/۴۱) درصد بارندگی خود را در پاییز دریافت میکند

۲,۳ ارزیابی زیرساخت‌های موجود

جزیره ابوموسی ۲/۳/۱

جزیره ابوموسی در جنوب ایران در پهنه آب‌های جنوب شرقی خلیج فارس در فاصله ۱۱۵ مایل دریایی معادل ۲۱۳ کیلومتر از جنوب غربی شهر بندرعباس قرار دارد که جنوبی‌ترین جزیره ایران در خلیج فارس واقع شده و دارای مساحتی در حدود ۱۳ کیلومتر مربع است. ارتفاع متوسط این جزیره از سطح دریا معادل ۴۶ متر بوده و بلندترین نقطه آن کوه حلوا با ارتفاع ۱۱۰ متر است. توپوگرافی جزیره ابوموسی دارای دو بخش کوهستانی و جلگه ای است. بخش شمالی جزیره کوهستانی و پرعارضه است که مرتفع‌ترین نقطه آن به نام کوه حلوا با ارتفاع ۱۱۰ متر از دور به عنوان راهنمای ملوانان در دریا استفاده می‌شده است. نیمه جنوبی جزیره تقریباً بدون عارضه و مسطح است (محمدی، ۱۴۰۳).

نقشه ۳: نقشه جزیره ابوموسی

جزیره تنب بزرگ ۲/۳/۲.

جزیره تنب بزرگ یکی از جزایر ایران و بخشی از شهرستان ابوموسی است که در ۹۷ مایل دریایی معادل ۱۷۹٫۶ کیلومتری از جنوب غربی شهر بندرعباس مرکز استان هرمزگان قرار دارد. این جزیره از شمال با ساحل جزیره قشم حدود ۲۹ کیلومتر، از شمال غربی با شهر بندرلنگه با ۵۱ کیلومتر، از غرب با معادل ۱۳ کیلومتر از جزیره تنب کوچک و از جنوب غربی ۵۳ کیلومتر از جزیره ابوموسی فاصله دارد. فاصله این جزیره تا بندر شارجه در امارات متحده عربی ۱۰۰ کیلومتر^۱ است. مساحت این جزیره نیز حدود ۱۰٫۵ کیلومتر مربع است.

نقشه ۴: جزیره تنب بزرگ

(منبع: مدیریت اطلاعات دفاعی ندسا)

تنب بزرگ همواره متأثر از تاریخ جزیره ابوموسی است. محیط جزیره تقریباً مدور و سواحل آن مضرس است و خط الرأس تپه ها به یکدیگر متصل شده اند نوع جنس زمین ناهموار از ماسه سنگ های قرمز

۱ کلیه مسافت های آورده شده در این پژوهش در خصوص جزایر بر اساس نقشه دریایی ۱:۵۰۰۰۰ تنب بزرگ و نقشه ۱:۲۵۰۰۰۰ بندرلنگه و نقشه های هیدروگرافی چاپ سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح محاسبه شده است

با منشأ توده نمکی آهک سیاه و گچ با لایه‌های توف و دانه‌ریز و همچنین مخلوطی از مارن می باشد با توجه به سابقه آثار برجای مانده در سطح جزیره حوالی باغ فعلی در گذشته نه چندان دور که جزیره دارای ساکنان بومی در دهکده متروکه فعلی بوده است، تعدادی چاه دستی بر روی سفره های آب زیرزمینی فوق حفر شده بود و از آب آنها به طور محدود برای مصارف شرب و کشاورزی استفاده میشده است که بعضی از این چاه ها هم اکنون احیا شده است.

۲/۳/۳ جزیره تنب کوچک

جزیره تنب کوچک با مساحتی معادل ۱.۳۷ کیلومتر است جزیره تنب کوچک از شمال غربی به ساحل بندر لنگه، از شمال شرقی به ساحل غربی جزیره قشم، از شرق به جزیره تنب بزرگ، از غرب به جزیره فارور بزرگ و از جنوب غربی به جزیره ابوموسی محدود می شود. فاصله این جزیره تا بندر لنگه پنجاه کیلومتر تا رأس الخیمه نودودو کیلومتر و تا تنب بزرگ حدود سیزده کیلومتر است. این جزیره مثلثی شکل و در ۱۵ کیلومتری (۸ مایلی) غرب جزیره تنب بزرگ قرار دارد. فاصله آن تا مرکز استان هرمزگان، شهر بندرعباس از طریق دریا حدود ۱۶۹ کیلومتر (۱۰۵ مایل) می باشد. نزدیک ترین بندر ایرانی به این جزیره بندر خمیر و بندر لنگه با ۷۵ کیلومتر فاصله است. در این جزیره استحکامات و تجهیزات نظامی از سوی ایران مستقر است (محمدی، ۱۴۰۳).

نقشه ۵: جزیره تنب کوچک

۲,۴ جمعیت جزایر سه گانه:

بر اساس نوشته های در یادار غلامعلی بایندر در فاصله سال های ۱۳۱۰- ۱۳۲۰ شمسی در بازدید از جزایر، جمعیتی در حدود ۱۰۰ نفر را در جزیره ابوموسی که بکار ماهیگیری و صید مروارید می پرداختند اشاره کرده است (بایندر، ۱۳۹۶: ۶۶). در آمارهای که نیروی دریایی سلطنتی بریتانیا در سال ۱۹۷۰ میلادی در حین ممانعت فعالیت شرکت های خارجی در اکتشافات نفت در حوالی جزیره ابوموسی و در میدان نفتی مبارک، در خصوص جمعیت جزیره ابوموسی گزارش کرده است که حدود هشتصد نفر در آن سکونت دارند (Moblely, ۲۰۰۳: ۶۲۷)

جزیره ابوموسی در سال ۱۳۶۱ شمسی به شهرستان تبدیل شده است اما در آمار سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۶۵، آمار مشخصی از جزیره ابوموسی ثبت نشده است. این موضوع به دلایل شرایط جنگی این دوره بود. در زمان جنگ به دلیل عملیات نیروی دریایی ارتش و سپاه علیه شناورهای خارجی حامل تدارکات و نفت برای عراق و کشورهای حمایت کننده عراق، این منطقه یکی از مناطق درگیر در جنگ بود. همچنین در نبردهای دریایی سال ۱۳۶۶ شمسی بین نیروهای نظامی ایران با نیروی دریایی ایالات متحده و شعله ور شدن دامنه این نبردها به جزایر ابوموسی و سیری، جمعیت این جزایر به پایین ترین سطح خود رسید. مطابق جدول ۳-۴ افزایش جمعیت و اسکان مجدد که در آمارهای ثبت شده در گزارشات فرمانداری ابوموسی در سال ۱۳۷۰ شمسی بدست آمده است، عدد ۱۷۷۱ نفر ساکن را ثبت کرده است. اولین آمار دقیق از جمعیت جزایر، از سال ۱۳۷۵ به ثبت رسید. در آمار نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ جمعیت این جزیره به تعداد ۲۲۷۲ نفر رسید. از این آمار، تعداد ۲۲۳ خانوار بومی در جزیره سکونت داشته اند.

در آمار های سال ۱۳۹۰ جمعیت جزیره ابوموسی، ۵۲۶۳ نفر ثبت شده است. این تغییر جمعیت به دلیل استقرار نیروی دریایی سپاه از سال ۱۳۸۶ شمسی است که با اسکان کارکنان خود به همراه خانواده و احداث شهرک های مسکونی در جزایر ابوموسی و تنب بزرگ بخش قابل توجهی از افزایش جمعیت این جزایر را باعث شده است. در سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت این شهرستان ۷۴۰۲ نفر با تعداد ۸۵۷ خانوار ثبت شده است. بر اساس آماری غیر رسمی جمعیت کنونی شهرستان در حدود ۸۵۲۴ نفر برآورد شده است که در جدول شماره ۱ به نمایش داده شده است.

جدول ۱: وضعیت جمعیت شهرستان ابوموسی

سال	۱۳۲۰	۱۳۲۸	۱۳۲۹	۱۳۴۶	۱۳۵۰	۱۳۵۲	۱۳۶۲	۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۴۰۰
ابوموسی	۱۰۰	۲۰۰	۱۴۰	۲۰۰	۵۰۰	۶۰۰	۲۰۰	۶۱	۱۷۷۱	۱۶۳۵	۳۰۵۲	۳۴۶۱	۴۲۱۳	
تنب										۶۳۷	۷۸۱	۱۰۸۲	۳۱۸۹	
جمع									۱۷۷۱	۲۲۷۲	۳۸۳۲	۵۲۶۳	۷۴۰۲	۸۵۲۴

میزان افزایش و نرخ رشد جمعیت این جزایر در فواصل پنج سال بین ۱۳۷۰ تا سال ۱۴۰۰ در جدول ۲ نشان داده شده است که میزان رشد جمعیت طی یک دوره بیست ساله است.

جدول ۲: میزان رشد جمعیت در شهرستان ابوموسی

سال	جمعیت	±٪ در صد رشد
۱۳۷۰	۱'۷۷۱	—
۱۳۷۵	۲'۲۷۲	+٪۲۸,۳
۱۳۸۵	۳۸۳۲	+٪۳۴,۳
۱۳۹۰	۵۲۶۳	+٪۵۷,۶
۱۳۹۵	۷۴۰۲	+٪۴۰,۷

۳. تجربه توسعه در جزایر

مساله توسعه جزایر سه گانه ایران همواره دغدغه مسئولان ایران بوده است. این جزایر به دلایل متعدد در چرخه توسعه ملی ایران نقشی ندارند و با توجه به چالش‌های موجود در ارتباط با مالکیت آنها ایران نتوانسته است بسترهای توسعه این جزایر را فراهم نمایند. از سوی دیگر جزایر ویژگی‌ها و شرایط خاص خود را داشته و توسعه در آنها تابع شرایط و مقتضیات زیادی است. در ادامه مباحث، به تجارب و نمونه‌های توسعه جزایر پرداخته شده است.

۳,۱ جزایر اسپراتلی (Spratly Islands) دریای چین جنوبی (موقعیت استراتژیک و منابع طبیعی)

جزایر اسپراتلی مجموعه‌ای از جزایر و جزیره‌های کوچک در دریای چین جنوبی هستند که در حال حاضر میان چندین کشور، از جمله چین، مالزی، فیلیپین، و ویتنام مورد مناقشه است

- دلایل توسعه: این جزایر به دلیل موقعیت استراتژیک و منابع عظیم نفت و گاز طبیعی مورد توجه قرار دارند. چین در این جزایر ساخت و سازهایی انجام داده و پایگاه‌های نظامی تاسیس کرده است.
- توسعه زیرساخت‌ها: چین به طور فعال در حال توسعه زیرساخت‌های دریایی، بندرها، باندهای فرودگاه و مراکز نظامی در این جزایر است، به‌ویژه پس از گسترش حضور نظامی خود از اوایل دهه ۲۰۰۰.
- چالش‌ها: این طرح‌های توسعه باعث تنش‌های شدید بین کشورهای منطقه و فراتر از آن شده است، به ویژه از آنجا که کشورهای همجوار نیز ادعای مالکیت دارند.

۳,۲ جزایر سیشل (Seychelles) اقیانوس هند (توسعه گردشگری و منابع دریایی)

جزایر سیشل واقع در اقیانوس هند، به‌ویژه جزایر کوچکتر، به دلیل موقعیت استراتژیک و منابع طبیعی خود از جمله صید ماهی، ذخایر نفت و گاز و محیط‌های زیبا برای گردشگری، مورد توجه قرار گرفته است.

- دلایل توسعه: سیشل به دلیل موقعیت خود در مسیرهای دریایی اصلی و جذابیت‌های گردشگری، به طور فزاینده‌ای توجه به توسعه زیرساخت‌های گردشگری، بندرها و صنایع دریایی را در دستور کار خود قرار داده است.

- توسعه زیرساخت‌ها: توسعه این جزایر شامل ساخت و توسعه بنادر، هتل‌ها و زیرساخت‌های حمل‌ونقل هوایی است.

- چالش‌ها: رقابت برای حفظ منابع طبیعی و محیط زیست در حالی که تلاش می‌شود برای جذب گردشگر بیشتر، رشد اقتصادی حاصل شود، چالشی بزرگ است.

۳,۳. جزایر ساندویچ جنوبی (South Sandwich Islands) بریتانیا (موقعیت استراتژیک و مسائل بین‌المللی)

جزایر ساندویچ جنوبی در جنوب اقیانوس اطلس تحت کنترل بریتانیا قرار دارند که به‌عنوان یک منطقه استراتژیک برای مطالعات علمی و پژوهشی، به ویژه در زمینه‌های زیست‌محیطی و معدن‌کاری، شناخته شده‌اند

- دلایل توسعه: این جزایر به‌ویژه در زمینه مطالعات ژئوفیزیک و منابع معدنی و نیز حفاظت از منابع طبیعی اهمیت دارند.

- توسعه زیرساخت‌ها: بریتانیا تلاش کرده است زیرساخت‌های لازم برای مطالعات علمی و حفاظت از محیط زیست در این جزایر را فراهم کند.

- چالش‌ها: این جزایر در منطقه‌ای دورافتاده و سرد قرار دارند، که موجب چالش‌های لجستیکی و تأمین منابع برای توسعه آنها می‌شود.

۳,۴. جزایر فیجی (Fiji Islands) اقیانوس آرام (توسعه گردشگری و بهره‌برداری از منابع طبیعی)

جزایر فیجی که از بیش از ۳۰۰ جزیره تشکیل شده است، در طول تاریخ به‌عنوان مقصدی برای گردشگری و تولید محصولات کشاورزی و معدنی شناخته می‌شده است

- دلایل توسعه: فیجی به دلیل موقعیت جغرافیایی خود در اقیانوس آرام، منابع طبیعی غنی و سواحل زیبا به یک مقصد گردشگری مهم تبدیل شده است.

- اقدامات توسعه‌ای: توسعه زیرساخت‌های گردشگری، هتل‌ها، استراحتگاه‌ها و تأسیسات ورزشی از جمله اقدامات اساسی در این جزایر به شمار می‌رود.
- چالش‌ها: فیجی به‌ویژه با چالش‌های زیست‌محیطی مانند تغییرات اقلیمی، افزایش سطح دریا و تهدیدات ناشی از طوفان‌های گرمسیری مواجه است.

نمونه‌های توسعه جزایر مشابه به جزیره ابوموسی نشان می‌دهند که کشورهای مختلف از این جزایر به دلایل گوناگونی از جمله کنترل منابع طبیعی، موقعیت استراتژیک، امنیت و توسعه اقتصادی استفاده می‌کنند. این توسعه‌ها معمولاً با ایجاد زیرساخت‌های مختلف مانند بندرها، فرودگاه‌ها، پروژه‌های مسکونی، و مناطق اقتصادی ویژه همراه هستند. با این حال، این پروژه‌ها با چالش‌هایی نظیر حفاظت از محیط زیست، تأثیرات تغییرات اقلیمی، و مسائل سیاسی مواجه‌اند. لذا جزایر مورد مطالعه در برخی از موارد شباهتهایی به جزایر سه گانه ایرانی در خلیج فارس دارند و در بسیاری از موارد بی شباهت هستند. ولی بررسی تجربه سایر کشورهای در جزایر اختلافی می‌تواند راهگشای بسیاری از چالش‌های ایران در ارتباط با جزایر سه گانه باشد.

۴. چالش‌های توسعه جزایر سه گانه ایران در خلیج فارس

توسعه جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک برای ایران با چالش‌های مختلفی مواجه است. این چالش‌ها نه تنها از جنبه‌های اقتصادی و زیست‌محیطی، بلکه از جنبه‌های سیاسی، امنیتی و اجتماعی نیز قابل توجه هستند. در ادامه به مهم‌ترین چالش‌های مورد مطالعه اشاره شده است

۴.۱. چالش‌های امنیتی و ژئوپلیتیکی

- ادعای امارات: یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، ادعای امارات بر جزایر ابوموسی و تنب بزرگ و کوچک است. این ادعاها نه تنها به‌عنوان یک چالش سیاسی و قانونی مطرح هستند، بلکه تأثیرات جدی بر امنیت ملی ایران دارند. این مناقشه می‌تواند به اختلافات دیپلماتیک و حتی تنش‌های نظامی منجر شود.
- حضور نیروهای خارجی: حضور و نفوذ کشورهای خارجی در منطقه، به‌ویژه ایالات متحده و برخی کشورهای عربی، می‌تواند منجر به افزایش تنش‌ها و مانع توسعه جزایر شود. وجود این نیروها ممکن است باعث نگرانی‌های امنیتی در خصوص ثبات منطقه و پروژه‌های توسعه‌ای شود.
- چالش‌های مرزی و دریایی: اختلافات مرزی با کشورهای همسایه و قوانین بین‌المللی مربوط به دریاها، نظیر کنوانسیون حقوق دریاها (UNCLOS)، می‌تواند چالش‌هایی برای تعریف مرزهای

آبی و بهره‌برداری از منابع دریایی ایجاد کند.

۴,۲ چالش‌های زیست‌محیطی

- فرسایش ساحلی: جزایر ابوموسی و تنبها با مشکلات زیست‌محیطی مختلفی مانند فرسایش ساحلی، آلودگی دریایی و کمبود منابع آبی مواجه هستند که توسعه آنها را دشوار می‌کند.
- کمبود منابع آب شیرین: کمبود منابع آب شیرین برای تأمین نیازهای ساکنان و فعالیت‌های اقتصادی مانند کشاورزی و صنعت یکی دیگر از چالش‌های بزرگ در توسعه این جزایر است.
- آسیب به اکوسیستم دریایی: توسعه اقتصادی ممکن است به‌ویژه در بخش‌های مرتبط با ساخت‌وساز و استخراج منابع دریایی، آسیبهایی به اکوسیستم دریایی وارد کند.

۴,۳ چالش‌های اقتصادی

- محدودیت‌های منابع مالی و سرمایه‌گذاری: با توجه به موقعیت استراتژیک جزایر، جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی برای پروژه‌های توسعه‌ای دشوار است. این امر به‌ویژه با وجود تهدیدات امنیتی و سیاسی مرتبط با این جزایر بیشتر به چالش تبدیل می‌شود.
- وابستگی به منابع نفت و گاز: اگرچه منابع نفتی و گازی در خلیج فارس وجود دارند، اما توسعه جزایر در بخش‌های غیرنفتی، نیازمند سرمایه‌گذاری‌های کلان در زیرساخت‌ها، گردشگری و صنایع غیرنفتی است که به دلیل مشکلات امنیتی و اقتصادی با دشواری‌هایی همراه است.
- ناهمواری‌های اقتصادی منطقه: برخی از مناطق اطراف جزایر، به دلیل وجود مشکلات اقتصادی و عدم توازن در توسعه زیرساخت‌ها، توسعه اقتصادی جزایر را پیچیده می‌کنند. برای مثال، در دسترس بودن منابع برای توسعه، نیروی کار ماهر و آموزش‌دیده و همچنین وجود زیرساخت‌های حمل‌ونقل، نیازمند سرمایه‌گذاری گسترده است.

۴,۴ چالش‌های اجتماعی و انسانی

- کمبود جمعیت و منابع انسانی: جزایر ابوموسی و تنبها جمعیت کمی دارند و برای توسعه آنها نیاز به جذب نیروی انسانی ماهر و متخصص است. این در حالی است که کمبود منابع انسانی و عدم ایجاد فرصت‌های شغلی می‌تواند منجر به مهاجرت از این جزایر شود.
- فقر و کمبود خدمات عمومی: بسیاری از خدمات عمومی نظیر آموزش، بهداشت و حمل‌ونقل در این جزایر محدود است. بدون بهبود این خدمات، توسعه اجتماعی و اقتصادی جزایر دشوار خواهد

بود.

- عدم ارتقاء زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی: نبود تسهیلات فرهنگی و اجتماعی می‌تواند بر کیفیت زندگی ساکنان تأثیر بگذارد و مانع از جذب نیروی کار متخصص و ایجاد یک جامعه پایدار در جزایر شود.

۴,۵. چالش‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی

- کمبود برنامه‌های بلندمدت توسعه: توسعه جزایر نیازمند یک برنامه‌ریزی استراتژیک و بلندمدت است که به‌طور دقیق چالش‌ها، اولویت‌ها و اهداف را مشخص کند. بدون وجود این برنامه‌ها و هماهنگی‌های مدیریتی، ممکن است تلاش‌های توسعه‌ای پراکنده و بی‌نتیجه باقی بماند.
- تنش‌های بین‌دولتی: برخی از نهادهای دولتی ممکن است برنامه‌های متفاوتی برای توسعه جزایر داشته باشند که این می‌تواند باعث عدم هماهنگی در روند توسعه گردد.

۴,۶. چالش‌های بین‌المللی

- سیاست‌های بین‌المللی و فشارهای خارجی: روابط ایران با کشورهای غربی و کشورهای همجوار می‌تواند بر توسعه جزایر تأثیر بگذارد. فشارهای خارجی و تحریم‌های اقتصادی ممکن است پروژه‌های توسعه‌ای را به تعویق بیندازند.
- مناقشات مرزی و محدودیت‌های قانونی: مسائل مربوط به حقوق بین‌المللی و قوانین دریاهای (UNCLOS) و همچنین اختلافات مرزی با کشورهای همسایه می‌تواند چالش‌های قانونی زیادی ایجاد کند که مانع از بهره‌برداری کامل از منابع جزایر می‌شود.

۴,۷. چالش‌های فرهنگی و هویتی

- حفظ هویت فرهنگی: جزایر ابوموسی و تنبها دارای تاریخ فرهنگی و اجتماعی خاصی هستند. توسعه باید به گونه‌ای انجام شود که با حفظ هویت فرهنگی و تاریخی این جزایر، تأثیرات منفی بر آن‌ها وارد نشود.
- آسیب‌های اجتماعی ناشی از توسعه سریع: اگر توسعه به‌طور ناگهانی و بدون برنامه‌ریزی درست انجام شود، ممکن است باعث مشکلات اجتماعی نظیر تغییرات فرهنگی سریع، افزایش ترافیک، و حتی بحران‌های اجتماعی و اقتصادی در آینده گردد.

۵. نهادهای نقش‌آفرین و تاثیرگذار بر فرایندهای توسعه جزایر سه‌گانه

در ایران، توسعه جزایر ابوموسی و تنب بزرگ و تنب کوچک تحت نظارت و مسئولیت تعدادی از نهادهای دولتی و غیردولتی قرار دارد که هر کدام وظایف خاصی دارند. این نهادها در راستای توسعه اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و زیرساختی جزایر فعالیت می‌کنند و هماهنگی میان آنها برای تحقق اهداف توسعه بسیار ضروری است. در ادامه به برخی از مهم‌ترین نهادهای متولی توسعه این جزایر و وظایف آنها مورد بررسی قرار گرفته است:

۵.۱. استانداری هرمزگان

از آنجا که جزایر بخشی از خاک ایران محسوب می‌شوند زیرمجموعه وزارت کشور به عنوان نهاد متولی مدیریت و اداره امور جزایر محسوب می‌گردد. لذا وظایف استانداری هرمزگان در ارتباط با جزایر سه‌گانه عبارتند از

- تعیین مدیریت شهرستان: استانداری هرمزگان متولی تعیین مدیر سرزمینی است که تحت عنوان فرماندار فعالیت می‌کند. فرماندار در ابوموسی مستقر بوده و مسئول کل شهرستان است.
- مدیریت هماهنگی‌های نهادهای سرزمین: استانداری هرمزگان به‌عنوان نهاد اجرایی در استان، مسئول هماهنگی بین نهادهای دولتی، محلی و خصوصی در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است.
- پیگیری پروژه‌های توسعه‌ای: استانداری باید نظارت بر اجرای پروژه‌های توسعه‌ای در جزایر ابوموسی و تنب‌ها را بر عهده گیرد و به شتاب بخشیدن به این پروژه‌ها کمک کند.
- پشتیبانی از جامعه محلی: ایجاد فرصت‌های شغلی، تقویت زیرساخت‌های اجتماعی و خدماتی به مردم جزایر از وظایف این نهاد است.

۵.۲. سازمان بنادر و دریانوردی (SMA)

از آنجا که جزایر سه‌گانه در دریا واقع شده‌اند، نهادی دیگر که درگیر فرایندهای توسعه در ارتباط با آن خواهد بود سازمان بنادر و دریانوردی است که در اشکال زیر می‌تواند نقش‌آفرین باشد.

- توسعه بنادر و اسکله‌ها: سازمان بنادر مسئول ایجاد، نگهداری و توسعه بنادر و اسکله‌های جزایر است. این نهاد نقش مهمی در ارتقاء زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریایی و تسهیل تجارت و ارتباطات دریایی ایفا می‌کند.

- ارتقاء ناوگان دریایی: بهبود و توسعه ناوگان کشتیرانی، تأمین کشتی‌های سریع‌السير و منظم برای جابه‌جایی مسافر و کالا از وظایف این نهاد است.
- حفظ ایمنی دریایی: سازمان بنادر نظارت بر ایمنی کشتیرانی، مدیریت بحران‌های دریایی و حفظ محیط‌زیست دریایی را بر عهده دارد.

۵,۳. سازمان حفاظت محیط زیست

- حفظ و نگهداشت منابع و زیرساخت‌های طبیعی از وظایف سازمان محیط‌زیست است که در زمینه جزایر سه‌گانه می‌تواند نقش‌آفرین باشد
- حفاظت از اکوسیستم‌های دریایی و خشکی: سازمان حفاظت محیط زیست باید از منابع طبیعی جزایر، مانند کاکتوس‌ها، درختان مانگرو، و مناطق مرجانی در اطراف جزایر حفاظت کند.
 - کنترل آلودگی و مدیریت منابع طبیعی: این سازمان مسئول پیشگیری از آلودگی‌های زیست‌محیطی و مدیریت منابع طبیعی در جزایر است تا توسعه اقتصادی به‌گونه‌ای صورت گیرد که به اکوسیستم آسیب نرساند.

۵,۴. وزارت نفت

- یکی از دلایل استراتژیک ایران برای حفظ و نگهداشت جزایر سه‌گانه مساله منابع نفتی محدوده دریای سرزمینی در پیرامون آن است. لذا وزارت نفت با کارکردهای زیر می‌تواند در فرایندهای توسعه جزایر سه‌گانه نقش‌آفرین باشد
- توسعه زیرساخت‌های نفتی و گازی: جزایر ابوموسی و تنبها به‌دلیل موقعیت استراتژیک‌شان در خلیج فارس، برای صنعت نفت و گاز اهمیت دارند. وزارت نفت باید در زمینه ایجاد و توسعه تاسیسات نفتی، حمل‌ونقل سوخت و توسعه صنایع وابسته به نفت و گاز در جزایر نقش داشته باشد.
 - همکاری با سایر نهادها برای توسعه پایدار: وزارت نفت همچنین باید برای بهره‌برداری از منابع نفتی جزایر با رعایت اصول زیست‌محیطی و توسعه پایدار همکاری کند.

۵,۵. وزارت دفاع

- نهاد متولی امنیت جزایر سه‌گانه وزارت دفاع است. با توجه به اینکه جزایر سه‌گانه فضای ادعای مورد نظر امارات متحده عربی است، وزارت دفاع نقش کلیدی در بقا و پایداری جزایر و دفاع از آن را بر عهده دارد. لذا در اشکال زیر می‌تواند کارکردهای در توسعه جزایر سه‌گانه داشته باشد.

- حفظ امنیت و مدیریت بحران‌ها: وزارت دفاع مسئول ایجاد و حفظ امنیت در جزایر است. این نهاد باید نسبت به تهدیدات امنیتی (چه داخلی و چه خارجی) واکنش نشان دهد.
- توسعه زیرساخت‌های نظامی: وزارت دفاع در زمینه ایجاد تأسیسات دفاعی و تقویت ظرفیت‌های نظامی در جزایر نیز نقش دارد، که به حفظ امنیت این مناطق کمک می‌کند.
- استقرار و نگهداشت یگان‌های نظامی در جزایر: هم‌اکنون نیز پویاترین بخش کشور در جزایر سه‌گانه وزارت دفاع است. از آنجا که از سال ۱۳۷۸ نیروی دریایی سپاه مسئولیت تامین امنیت را در تنگه هرمز و خلیج فارس بر عهده دارد، لذا وزارت دفاع نقش کلیدی در فرایندهای تصمیم‌گیری در ارتباط با توسعه جزایر را بر عهده خواهد داشت.

۵,۶. سازمان برنامه و بودجه

- سازمان برنامه و بودجه به دلیل کارکرد و فلسفه آن که برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی فضای ملی را بر عهده دارد، لذا نهادی مهم در مسیر توسعه جزایر سه‌گانه خواهد بود که با وظایف و کارکردهای زیر نقش‌آفرین خواهد بود.
- تخصیص منابع مالی و بودجه‌ریزی: سازمان برنامه و بودجه وظیفه تخصیص منابع مالی به پروژه‌های توسعه‌ای در جزایر را بر عهده دارد. این نهاد باید در تدوین برنامه‌های مالی، تأمین بودجه و نظارت بر نحوه هزینه‌کرد منابع مالی در پروژه‌ها دخالت داشته باشد.
 - ارزیابی پروژه‌های توسعه‌ای: این سازمان باید به‌طور مستمر روند اجرای پروژه‌ها را ارزیابی کرده و کمک کند تا پروژه‌ها به‌طور مؤثر و در زمان مناسب به نتیجه برسند.

۵,۷. وزارت صنعت، معدن و تجارت

- از آنجا که وزارت صمت مسئول پیش‌برد سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های دولت در بخش‌های صنعتی و معدنی ایران محسوب می‌شود با کارکردهای زیر می‌تواند در مسیر توسعه جزایر سه‌گانه نقش‌آفرین باشد
- پشتیبانی از صنایع محلی: وزارت صمت مسئول توسعه صنایع مختلف در جزایر است. این نهاد باید با حمایت از صنایع کوچک و متوسط، مانند صنایع تبدیلی شیلات و صنایع دستی، به رشد اقتصادی جزایر کمک کند.
 - ایجاد مناطق آزاد تجاری: وزارت صمت می‌تواند با تأسیس مناطق آزاد تجاری و اقتصادی، به جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و تسهیل تجارت کمک کند.

۵,۸. سازمان توسعه تجارت ایران

سازمان توسعه تجارت ایران بعنوان یک سازمان دولتی زیرمجموعه وزارت صنعت، معدن و تجارت است که به دنبال تسهیل، توسعه و تقویت تجارت خارجی ایران و دستیابی به سهم بیشتر بازارهای هدف به صورت یکپارچه و اثربخش است که می‌تواند با کارکردهای زیر در فرایند توسعه جزایر تاثیرگذار باشد.

- تقویت تجارت خارجی: این سازمان مسئول توسعه روابط تجاری و اقتصادی با کشورهای همسایه و فرامنطقه‌ای است. حمایت از صادرات کالاهای تولید شده در جزایر و ایجاد ارتباطات تجاری با سایر کشورهای خلیج فارس و آسیای جنوبی از وظایف این نهاد است.
- تشویق به سرمایه‌گذاری خارجی: از آنجا که جزایر ابوموسی و تنبها موقعیت استراتژیکی دارند، سازمان توسعه تجارت باید جذب سرمایه‌گذاری خارجی را تسهیل کرده و تسهیلات قانونی برای این کار فراهم کند.

۵,۹. وزارت گردشگری

مدیریت گردشگری در کشور برعهده وزارت گردشگری است که با کارکردهای زیر می‌تواند در توسعه جزایر سه‌گانه نقش‌آفرین باشد.

- توسعه صنعت گردشگری: جزایر ابوموسی و تنبها پتانسیل‌های گردشگری بسیاری دارند. وزارت گردشگری مسئول طراحی و اجرای طرح‌های توسعه‌ای برای جذب گردشگر، توسعه هتل‌ها، مراکز تفریحی و امکانات رفاهی است.
- حمایت از زیرساخت‌های گردشگری: ایجاد زیرساخت‌های لازم برای گردشگران مانند هتل‌ها، رستوران‌ها و جاذبه‌های گردشگری می‌تواند در توسعه پایدار این جزایر مؤثر باشد.
- تشویق گردشگران و تسهیل دسترسی به جزایر: از آنجا که سفر به جزایر سه‌گانه مقتضیات خاص خود را دارد، وزارت گردشگری می‌تواند با تشویق و تسهیل دسترسی گردشگران، زمینه حضور آنان را در جزایر سه‌گانه فراهم کند.

۵,۱۰. وزارت راه و شهرسازی

توسعه هر فضایی متکی بر دسترسی به آن است. چنانچه فضایی از ظرفیت‌های بالای توسعه برخوردار باشد و مسیر دسترسی به آن فراهم نباشد توسعه نخواهد یافت. از آنجا که جزایر دور از فضای پیوسته خشکی در ایران هستند نیازمند مسیرهای آبی و هوایی است که وزارت راه و شهرسازی با کارکردهای زیر می‌تواند در توسعه جزایر نقش‌آفرین باشد.

- حمل‌ونقل عمومی و زیرساخت‌های مرتبط با آن برای دسترسی به جزایر سه گانه
- همکاری با سازمان بنادر: وزارت راه و شهرسازی به‌ویژه در زمینه هماهنگی و نظارت بر فعالیت‌های مختلف در بخش حمل‌ونقل دریایی، هوایی و جاده‌ای همکاری دارد.
- توسعه حمل‌ونقل بین‌المللی با توجه به پتانسیل‌های جزایر سه گانه

۵.۱۱. بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران

بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران توانمندترین بخش اقتصادی کشور است که چنانچه بروکراسی پیچیده ایران که مانع از انجام امور می‌شود، برطرف گردد این بخش توانایی کم‌نظیری در مسیر توسعه جزایر سه‌گانه خواهد داشت. برخی از توانمندی‌های این بخش عبارتند از:

- سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای: بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران باید در پروژه‌های مختلف از جمله ایجاد واحدهای تولیدی، توسعه گردشگری و ساخت تأسیسات زیربنایی در جزایر سرمایه‌گذاری کنند.
- ایجاد فرصت‌های شغلی: یکی از مهم‌ترین وظایف بخش خصوصی ایجاد فرصت‌های شغلی و کسب‌وکارهای جدید است که می‌تواند به ارتقای سطح معیشت ساکنان جزایر کمک کند.
- در نهایت، استراتژی توسعه جزایر ابوموسی و تنب بزرگ و کوچک نیاز به همکاری و هماهنگی بین نهادهای مختلف دارد. از نهادهای دولتی تا بخش خصوصی و سازمان‌های بین‌المللی، همه باید در راستای یک برنامه جامع توسعه‌ای برای این جزایر تلاش کنند. این همکاری‌های مشترک می‌تواند به‌طور مؤثری به حل چالش‌ها و دستیابی به اهداف توسعه کمک کند

۶. تحلیل جامع SWOT برای توسعه جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و تنب کوچک

نقاط قوت (Strengths)

۱. موقعیت ژئوپلیتیکی:
 - نزدیکی به تنگه هرمز که حدود ۲۰ درصد نفت جهان از آن عبور می‌کند، جایگاهی کلیدی در تجارت بین‌المللی انرژی دارد.
 - حضور در مرکز خلیج فارس، که می‌تواند به کانون مبادلات تجاری و نظامی منطقه تبدیل شود.
۲. منابع طبیعی:

- دسترسی به ذخایر بالقوه نفت و گاز دریایی و بسترهای دریایی غنی برای شیلات و آبی‌پروری.
- وجود مرجان‌ها و تنوع زیستی که پتانسیل بالایی برای گردشگری و اکوتوریسم دارند.
- ۳. حاکمیت تاریخی و حقوقی:
 - مستندات تاریخی و حقوقی متعدد که حاکمیت ایران را بر این جزایر به اثبات می‌رساند.
 - مدیریت مستمر ایران بر این جزایر و حضور نظامی قوی برای حفاظت از تمامیت ارضی.
- ۴. زیرساخت‌های اولیه موجود:
 - وجود تأسیسات نظامی، بندری و برخی امکانات ارتباطی که امکان گسترش فعالیت‌ها را فراهم می‌سازد.
- ۵. نیروی کار بومی و محلی:
 - جمعیت محلی کوچک که می‌تواند با آموزش‌های تخصصی به نیروی کار ماهر تبدیل شود.

نقاط ضعف (Weaknesses)

۱. محدودیت‌های زیرساختی:
 - نبود تأمین پایدار آب و برق و وابستگی به انتقال از سرزمین اصلی.
 - ضعف در حمل‌ونقل داخلی و ارتباطات دریایی و هوایی بین جزایر و با سرزمین اصلی.
۲. جمعیت محدود:
 - جمعیت اندک جزایر که مانع توسعه اقتصادی گسترده و تقویت بازار محلی است.
 - مهاجرت نیروی انسانی ماهر به دلیل نبود امکانات رفاهی مناسب.
۳. ضعف در تنوع اقتصادی:
 - اتکا به صنایع کوچک و محدود به جای توسعه ظرفیت‌های جدید مانند گردشگری و شیلات مدرن.
۴. محیط زیست حساس:
 - تخریب احتمالی زیستگاه‌های طبیعی با توسعه‌های بی‌رویه اقتصادی و صنعتی.
۵. تنش‌های منطقه‌ای:
 - تأثیر اختلافات سیاسی با کشورهای همسایه، که به کاهش سرمایه‌گذاری خارجی می‌انجامد.

فرصت‌ها (Opportunities)

۱. ظرفیت‌های گردشگری:
 - امکان تبدیل جزایر به مقصد گردشگری بین‌المللی با توسعه اکوتوریسم، غواصی و تفریحات دریایی.
 - ایجاد زیرساخت‌های اقامتی و تفریحی برای جذب توریست داخلی و خارجی.
۲. مناطق آزاد تجاری:
 - ایجاد منطقه آزاد تجاری و صنعتی برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی.
 - استفاده از موقعیت استراتژیک برای تبدیل جزایر به هاب لجستیکی و صادراتی.
۳. توسعه صنایع دریایی و شیلات:
 - استفاده از ظرفیت‌های بستر خلیج فارس برای آبی‌پروری، شیلات، و صنایع مرتبط.
۴. انرژی‌های تجدیدپذیر:
 - امکان توسعه نیروگاه‌های خورشیدی و بادی به دلیل موقعیت جغرافیایی مناسب.
۵. دیپلماسی اقتصادی:
 - گسترش روابط اقتصادی با کشورهای غیرمنطقه‌ای برای کاهش اثرات تحریم و تقویت همکاری‌ها.

تهدیدها (Threats)

۱. ادعاهای ارضی:
 - ادعای امارات متحده عربی که با حمایت برخی کشورهای عربی و قدرت‌های بین‌المللی همراه است.
 - افزایش فشارهای دیپلماتیک در مجامع جهانی برای به چالش کشیدن حاکمیت ایران.
۲. تحریم‌ها:
 - کاهش توانایی جذب سرمایه‌گذاری خارجی و محدودیت در دسترسی به فناوری‌های نوین.
۳. چالش‌های زیست‌محیطی:
 - آسیب‌پذیری در برابر افزایش سطح آب دریا به دلیل تغییرات اقلیمی.
 - آلودگی ناشی از توسعه صنعتی و تردد نفت‌کش‌ها.

۴. تنش‌های امنیتی:

- احتمال درگیری‌های نظامی منطقه‌ای یا تهدیدات تروریستی علیه جزایر.

۵. رقابت منطقه‌ای:

- تلاش کشورهای همسایه برای کاهش نفوذ ایران در خلیج فارس و بهره‌برداری از مزیت‌های اقتصادی منطقه.

نمودار QSPM ابزاری برای ارزیابی استراتژی‌های مختلف و انتخاب بهترین گزینه با استفاده از وزن‌دهی به عوامل SWOT است. این ماتریس به تصمیم‌گیرندگان کمک می‌کند تا با مقایسه عینی استراتژی‌ها، مناسب‌ترین گزینه را بر اساس اولویت‌های سازمانی انتخاب کنند. ساختار کلی QSPM شامل موارد زیر است

ساختار QSPM:

۱. عوامل کلیدی داخلی و خارجی: فهرست عوامل نقاط قوت (S)، ضعف (W)، فرصت‌ها (O)، و تهدیدها (T).
۲. وزن‌دهی عوامل: برای هر عامل، یک وزن مشخص شده که بین ۰ تا ۱ است. به طوری که مجموع وزن‌ها برابر با ۱ باشد.
۳. استراتژی‌های ممکن: استراتژی‌های مختلف توسعه در سطوحی جداگانه وارد شده است.
۴. نمره جذابیت (AS): برای هر عامل و استراتژی، یک نمره جذابیت از ۱ تا ۴ تعیین شده که ۱ کمترین جذابیت و ۴ بیشترین جذابیت است.
۵. امتیاز کل جذابیت (TAS): وزن هر عامل در نمره جذابیت ضرب شده و امتیاز کل را برای هر استراتژی محاسبه شده است.

نمودار QSPM پیشنهادی برای توسعه جزایر سه‌گانه:

نمونه سرفصل‌ها و استراتژی‌ها برای جدول:

• عوامل داخلی (SW)

- ✓ نقاط قوت: موقعیت استراتژیک، منابع طبیعی.
- ✓ نقاط ضعف: جمعیت کم، زیرساخت‌های محدود.

• عوامل خارجی (OT)

- ✓ فرصت‌ها: گردشگری، انرژی‌های تجدیدپذیر.
- ✓ تهدیدها: اختلافات مرزی، تحریم‌ها.

• استراتژی‌ها:

- ✓ توسعه زیرساخت‌های لجستیکی.
- ✓ ایجاد مناطق آزاد تجاری.
- ✓ تقویت گردشگری با محوریت طبیعت و فرهنگ.

طراحی جدول:

عوامل SWOT	وزن (W)	استراتژی ۱: توسعه زیرساخت‌ها	استراتژی ۲: مناطق آزاد تجاری	استراتژی ۳: گردشگری طبیعت
نقاط قوت				
موقعیت استراتژیک	۰.۲۰	۴ (۰.۸۰)	۳ (۰.۶۰)	۲ (۰.۴۰)
منابع طبیعی	۰.۱۵	۳ (۰.۴۵)	۴ (۰.۶۰)	۳ (۰.۴۵)
نقاط ضعف				
جمعیت کم	۰.۱۰	۲ (۰.۲۰)	۳ (۰.۳۰)	۴ (۰.۴۰)
زیرساخت‌های محدود	۰.۱۵	۴ (۰.۶۰)	۲ (۰.۳۰)	۳ (۰.۴۵)
فرصت‌ها				
گردشگری	۰.۲۰	۲ (۰.۴۰)	۳ (۰.۶۰)	۴ (۰.۸۰)
انرژی تجدیدپذیر	۰.۱۰	۴ (۰.۴۰)	۳ (۰.۳۰)	۲ (۰.۲۰)
تهدیدها				
اختلافات مرزی	۰.۰۵	۳ (۰.۱۵)	۲ (۰.۱۰)	۱ (۰.۰۵)
تحریم‌ها	۰.۰۵	۲ (۰.۱۰)	۴ (۰.۲۰)	۳ (۰.۱۵)

محاسبات نهایی:

جمع امتیاز کل جذابیت برای هر استراتژی (مجموع ستون‌ها) بهترین انتخاب را نشان می‌دهد. در این جدول بالاترین امتیاز با توجه به تحلیل عوامل SWOT و ارزیابی استراتژی برتر، در بخش «توسعه گردشگری طبیعت‌محور» قرار گرفته است

برای اجرای استراتژی توسعه گردشگری طبیعت‌محور در جزایر ابوموسی، تنب بزرگ، و تنب کوچک، لازم

است اقداماتی هدفمند و جامع در زمینه‌های زیر انجام شود

۱. زیرساخت‌های اولیه گردشگری (اقدامات)

- ✓ ایجاد امکانات اقامتی مناسب: ساخت هتل‌های کوچک، اقامتگاه‌های بومی، و کمپینگ‌های سازگار با محیط زیست.
- ✓ بهبود حمل‌ونقل داخلی و خارجی: احداث اسکله‌های مدرن، پایانه‌های مسافری دریایی و فرودگاه‌های کوچک.
- ✓ توسعه مسیرهای طبیعت‌گردی: طراحی مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری در مناطق طبیعی جزایر.
- ✓ ایجاد امکانات رفاهی: تأمین سرویس‌های بهداشتی، رستوران‌ها و مراکز خرید کوچک برای گردشگران.

۲. معرفی جاذبه‌های طبیعی و تاریخی (اقدامات):

- ✓ شناسایی و تبلیغ جاذبه‌ها: معرفی مناطق مرجانی، سواحل خاص و تنوع زیستی جزایر.
- ✓ بازسازی و احیای میراث فرهنگی: ایجاد موزه‌های محلی و بازسازی بناهای تاریخی یا فرهنگی موجود.
- ✓ برگزاری جشنواره‌های فرهنگی: نمایش موسیقی، غذاهای محلی و صنایع‌دستی بومی.

۳. حفاظت از محیط زیست و تنوع زیستی (اقدامات):

- ✓ توسعه اکوتوریسم پایدار: آموزش راهنمایان گردشگری محلی برای حفاظت از اکوسیستم.
- ✓ ایجاد مناطق حفاظت‌شده: جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز در مناطق حساس زیستی.
- ✓ مدیریت زباله و آلودگی: راه‌اندازی سیستم‌های بازیافت زباله و نظارت بر کاهش آلودگی دریایی.

۴. برنامه‌ریزی اقتصادی و بازاریابی (اقدامات):

- ✓ ایجاد بسته‌های گردشگری: طراحی تورهای ترکیبی شامل بازدید از جزایر و سایر نقاط خلیج فارس.
- ✓ تبلیغات بین‌المللی: استفاده از شبکه‌های اجتماعی، وبسایت‌ها و نمایشگاه‌های گردشگری.

✓ جذب سرمایه‌گذاران خصوصی: ارائه مشوق‌های مالیاتی و بسته‌های حمایتی برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری.

۵. مشارکت جوامع محلی (اقدامات):

✓ آموزش و اشتغال‌زایی: آموزش بومیان جزایر در زمینه خدمات گردشگری، مدیریت هتل و راهنمایی تور.

✓ تقویت صنایع دستی محلی: حمایت از تولید و فروش صنایع دستی محلی برای افزایش درآمد خانوارها.

✓ ایجاد حس تعلق اجتماعی: برگزاری جلسات مشورتی با مردم محلی برای مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها.

۶. ایجاد همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی (اقدامات):

✓ ارتباط با سازمان‌های گردشگری جهانی: دریافت گواهی‌های گردشگری پایدار از نهادهایی مانند UNWTO.

✓ همکاری با کشورهای همسایه: ایجاد تورهای مشترک با کشورهای حوزه خلیج فارس.

✓ جذب تسهیلات مالی بین‌المللی: استفاده از کمک‌های توسعه‌ای سازمان‌های جهانی برای زیرساخت‌های گردشگری.

۷. گزینه‌های توسعه جزایر سه‌گانه و اولویت‌بندی آنها

با توجه به تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران و همچنین اختلافات سیاسی با امارات متحده عربی، توسعه جزایر ابوموسی و تنب بزرگ و کوچک باید با تمرکز بر ظرفیت‌های داخلی و استفاده از منابع و امکانات موجود در داخل کشور آغاز شود. در این راستا، اولویت‌های توسعه باید به گونه‌ای تعیین شود که نه تنها پاسخگوی نیازهای اقتصادی و اجتماعی این جزایر باشد، بلکه در عین حال از تنش‌های سیاسی و تحریم‌ها نیز جلوگیری کند. در ادامه، زمینه‌های اولویت‌دار و بخش‌های مشارکت‌کننده برای شروع توسعه این جزایر ارائه می‌شود

۷.۱. توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریایی و هوایی (اولویت بالا)

یکی از نیازهای اساسی برای توسعه جزایر ابوموسی و تنب‌ها، بهبود و گسترش زیرساخت‌های حمل‌ونقل است تا ارتباطات تجاری و حمل‌ونقل کالا و مسافر تسهیل شود. با توجه به تحریم‌ها، این

زیرساخت‌ها باید بیشتر بر مبنای ظرفیت‌های داخلی و استفاده از ناوگان کشتیرانی ایران توسعه یابد. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ سازمان بنادر و دریانوردی برای توسعه بنادر و اسکله‌ها.
- ✓ وزارت راه و شهرسازی برای تقویت حمل‌ونقل هوایی و دریایی.
- ✓ شرکت‌های حمل‌ونقل دریایی داخلی برای گسترش ناوگان کشتیرانی.
- ✓ بخش خصوصی برای تأسیس و مدیریت پروژه‌های حمل‌ونقل و خدمات مسافری.

۷,۲. توسعه صنایع محلی و تولیدات بومی (اولویت دوم)

با توجه به تحریم‌ها و نیاز به تقویت خودکفایی، توسعه صنایع بومی مانند شیلات، کشاورزی مقاوم به شرایط اقلیمی، و صنایع دستی می‌تواند به ارتقاء اقتصادی جزایر کمک کند. این بخش‌ها همچنین می‌توانند اشتغال‌زایی کرده و تولیدات محلی را در بازارهای داخلی عرضه کنند. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ وزارت جهاد کشاورزی برای توسعه کشاورزی و شیلات.
- ✓ وزارت صنعت، معدن و تجارت برای توسعه صنایع تبدیلی و صنایع دستی.
- ✓ سازمان‌های محلی و دانشگاه‌ها برای آموزش مهارت‌های مورد نیاز و ارتقاء کیفیت تولیدات.

۷,۳. تقویت گردشگری بومی و اکوتوریسم (اولویت سوم)

توسعه گردشگری یکی از راهکارهای مؤثر برای بهبود اقتصاد جزایر است. با توجه به موقعیت طبیعی و جغرافیایی جزایر ابوموسی و تنب‌ها، اکوتوریسم و گردشگری بومی می‌تواند جذب سرمایه و گردشگران داخلی را تسهیل کند. همچنین، این بخش می‌تواند به حفظ محیط‌زیست کمک کرده و موجب ارتقاء تصویر مثبت جزایر در سطح ملی و بین‌المللی شود. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای توسعه زیرساخت‌های گردشگری.
- ✓ بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در تأسیسات گردشگری.
- ✓ سازمان‌های محیط‌زیست برای توسعه گردشگری پایدار و حفاظت از محیط‌زیست.

۷,۴. ایجاد مناطق آزاد تجاری و صنعتی (اولویت چهارم)

ایجاد مناطق آزاد تجاری در جزایر می‌تواند به توسعه تجارت و جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و غیررسمی کمک کند. این مناطق می‌توانند به عنوان محلی برای صادرات کالاهای تولیدی جزایر و همچنین

جذب سرمایه‌گذاران خارجی عمل کنند. این امر می‌تواند با کاهش هزینه‌ها و افزایش ظرفیت تولیدی، اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی را در پی داشته باشد. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ وزارت صنعت، معدن و تجارت برای طراحی و تأسیس مناطق آزاد.
- ✓ سازمان بنادر و دریانوردی برای تأمین زیرساخت‌های لازم در بنادر.
- ✓ شرکت‌های تجاری و صنعتی برای تأسیس کارخانجات و تأسیسات صادراتی.

۷.۵. تقویت امنیت و زیرساخت‌های نظامی (اولویت پنجم)

با توجه به موقعیت استراتژیک جزایر ابوموسی و تنبها، تأمین امنیت این جزایر به ویژه در برابر تهدیدات خارجی اهمیت زیادی دارد. توسعه زیرساخت‌های نظامی و دفاعی برای حفاظت از این جزایر در برابر هرگونه تهدید و یا بحران، یک اولویت اساسی است. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ وزارت دفاع برای تأمین امنیت بنادر و زیرساخت‌های نظامی.
- ✓ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی دریایی برای محافظت از سواحل و بنادر جزایر.

۷.۶. ارتقاء دیپلماسی اقتصادی و منطقه‌ای (اولویت ششم)

در شرایط تحریم و اختلافات سیاسی با امارات، استفاده از دیپلماسی اقتصادی و روابط با کشورهای غیرتحریمی می‌تواند فرصت‌های توسعه را ایجاد کند. تقویت روابط با کشورهایمانند عمان، قطر و کشورهای آسیای میانه می‌تواند در توسعه جزایر کمک کند. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ وزارت امور خارجه برای تقویت روابط دیپلماتیک و اقتصادی با کشورهای همسایه.
- ✓ سازمان‌های اقتصادی و تجاری برای برقراری توافقات تجاری و اقتصادی با کشورهای غیرتحریمی.

۷.۷. حمایت از توسعه منابع انسانی و اشتغال محلی (اولویت هفتم)

توسعه منابع انسانی محلی از طریق آموزش و مهارت‌آموزی برای ایجاد اشتغال پایدار در جزایر. این اقدام می‌تواند به کاهش بیکاری و ارتقاء سطح زندگی بیانجامد. بخش‌های مشارکت‌کننده

- ✓ وزارت آموزش و پرورش و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای آموزش و پرورش نیروهای متخصص.
- ✓ سازمان‌های محلی برای ارائه دوره‌های آموزشی در زمینه‌های مختلف اقتصادی و فنی.

با توجه به شرایط خاص جزایر ابوموسی و تنبها، توسعه باید در ابتدا با توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، صنایع محلی، گردشگری بومی و مناطق آزاد تجاری آغاز شود. این اولویت‌ها باید به تدریج

و با مشارکت نهادهای مختلف مانند سازمان بنادر و دریانوردی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، بخش خصوصی و سازمان‌های محیط‌زیست انجام شود. همچنین، توسعه امنیتی و دفاعی و تقویت دیپلماسی اقتصادی می‌تواند در کنار این اقدامات از تحریم‌ها و اختلافات سیاسی عبور کند و به توسعه پایدار جزایر کمک کند

۸. سرمایه‌گذاری و میزان آن با توجه به اولویت‌ها

با توجه به اولویت‌ها و بخش‌های مختلف که در توسعه جزایر باید مورد توجه قرار گیرد، می‌توان برآورد کلی از مجموع سرمایه مورد نیاز به شرح زیر ارائه داد. این ارقام به طور تقریبی و برای پروژه‌هایی با مقیاس متوسط و بزرگ در نظر گرفته شده‌اند

۸,۱. توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریایی و هوایی

✓ سرمایه‌گذاری برای توسعه بنادر و اسکله‌ها؛

✓ سرمایه‌گذاری در تقویت ناوگان کشتیرانی؛

✓ سرمایه‌گذاری در فرودگاه‌ها و زیرساخت‌های هوایی؛

✓ مجموع برآورد برای این بخش: ۵۰ تا ۱۲۰ میلیون دلار (بر مبنای هزینه عمومی در موارد مشابه).

۸,۲. توسعه صنایع محلی و تولیدات بومی

✓ صنایع شیلاتی و کشاورزی؛

✓ صنایع تبدیلی و صنایع دستی؛

✓ مجموع برآورد برای این بخش: ۱۵ تا ۴۵ میلیون دلار. (بر مبنای هزینه عمومی در موارد مشابه).

۸,۳. توسعه گردشگری بومی و اکوتوریسم

✓ سرمایه‌گذاری برای هتل‌ها، مراکز تفریحی و زیرساخت‌های گردشگری؛

✓ توسعه اکوتوریسم و حفاظت از محیط‌زیست؛

✓ مجموع برآورد برای این بخش: ۱۰ تا ۳۰ میلیون دلار (بر مبنای هزینه عمومی در موارد مشابه).

۸,۴. ایجاد مناطق آزاد تجاری و صنعتی

✓ سرمایه‌گذاری در توسعه مناطق آزاد تجاری و زیرساخت‌های صنعتی؛

- ✓ مجموع برآورد برای این بخش؛ (با توجه به هزینه های عمومی در موارد مشابه).
 - ۸,۵ تقویت امنیت و زیرساخت‌های نظامی
 - ✓ سرمایه‌گذاری برای تأمین امنیت جزایر (از جمله تجهیزات دفاعی، پایگاه‌های نظامی؛
 - ✓ مجموع برآورد برای این بخش (با توجه به هزینه های عمومی در موارد مشابه).
 - ۸,۶ تقویت دیپلماسی اقتصادی و منطقه‌ای
 - ✓ سرمایه‌گذاری در تقویت روابط تجاری و اقتصادی با کشورهای همسایه: این بخش بیشتر نیازمند هزینه‌های عملیاتی و دیپلماتیک است تا هزینه‌های سرمایه‌گذاری مستقیم، اما برآورد هزینه‌های مرتبط با مشاوران اقتصادی و پروژه‌های منطقه‌ای حدود ۵ تا ۱۰ میلیون دلار.
 - ✓ مجموع برآورد برای این بخش: ۵ تا ۱۰ میلیون دلار. (بر مبنای هزینه عمومی در موارد مشابه).
 - ۸,۷ توسعه منابع انسانی و اشتغال محلی
 - ✓ سرمایه‌گذاری در آموزش و مهارت‌آموزی نیروی انسانی؛
 - ✓ مجموع برآورد برای این بخش: ۵ تا ۱۰ میلیون دلار. (با توجه به هزینه های عمومی در موارد مشابه).
- با در نظر گرفتن تمامی بخش‌ها، مجموع سرمایه‌گذاری اولیه برای توسعه جزایر ابوموسی و تنب بزرگ و کوچک در حدود ۱۴۵ میلیون دلار تا ۳۰۰ میلیون دلار برآورد می‌شود. این مبلغ بسته به مقیاس و نوع پروژه‌ها می‌تواند تغییر کند و در صورت توسعه مقیاس‌ها و افزایش مشارکت‌های بین‌المللی، این سرمایه‌گذاری ممکن است به مبالغ بالاتری برسد.
- این برآورد تنها برای یک دوره اولیه و پروژه‌های ضروری است و در مراحل بعدی، نیاز به سرمایه‌گذاری‌های بیشتر برای تأمین هزینه‌های جاری و نگهداری زیرساخت‌ها نیز وجود دارد

منابع

۱. اسکوفیلد، ریچارد. (۱۳۷۷). مناقشات مرزی در خلیج فارس. نشریه گفتگو. پاییز. شماره ۲۱.
۲. بایندر، غلامعلی. (۱۳۹۶). خلیج فارس همراه به سه نقشه. چاپ اول ۱۳۱۷. تهران: انتشارات سخن.
۳. حق شناس، سیدعلی. (۱۳۸۹). حاکمیت تاریخی ایران بر جزایر تنب و بوموسی. تهران: سنا
۴. قائم مقامی، جهانگیر. (۱۳۴۱). بحرین و مسائل خلیج فارس. تهران: طهوری.
۵. عجم، محمد. (۱۳۸۷). نقشه‌ها و اسناد نام خلیج فارس و جزایر آن. بنیاد ایران‌شناسی. در <https://web.archive.org/web/20140202190650/http://www.irane7000saale.com/pdf-Iran-7000/Bonyad-IranShenasi/Persian-Gulf-Hamayesh/ASNAD-NAGHSHE-TARIKHI/main-Maps-Docs-Irane7000saale.pdf>
۶. مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۷۱). کشورها و مرزها در منطقه ژئوپولیتیک خلیج فارس. اطلاعات سیاسی و اقتصادی، سال ششم، شماره ۱۱ و ۱۲ (۶۰-۵۶) مرداد و شهریور.
۷. مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۷۲). کشورها و مرزها در منطقه ژئوپولیتیک خلیج فارس. ترجمه حمیدرضا ملک محمدی نوری، تهران: انتشار دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۸. مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۹۳). جغرافیای تاریخی خلیج فارس. تهران: دانشگاه تهران
۹. محمدی، گودرز. (۱۴۰۳). بررسی ارزیابی اثر بخشی سیاست اسکان شهروندان جمهوری اسلامی ایران در جزایر ایرانی (ابوموسی، تنب بزرگ). پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. به راهنمایی دکتر ابراهیم رومینا.
10. Amirahmadi, Hooshang. (1996). *Small Islands, Big Politics: The Tonbs and Abu Musa in the Persian Gulf*. Publisher St. Martin's Press.
11. BBC News, (2024). In: Richard A. Mobley. (2003). *The Tunbs and Abu Musa Islands: Britain's Perspective*. Middle East Journal. Vol. 57, No. 4. pp. 627–45. In: <http://www.jstor.org/stable/4329943>.
12. Hakim, A.A. (1979). *The Middle Eastern States and the Law of the Sea. Contemporary issues in the Middle East*. Manchester University Press. p. 122. In: <https://books.google.com/books?id=sn67AAAAIAAJ&pg=PA122#v=onepage&q&f=false>

13. Fattah, H., & Caso, F. (2009). A Brief History of the Persian Gulf. Routledge.
14. World Meteorological Organization Climate Normals for 1991-2020: Abumusa Island (CSV). ncei.noaa.gov. NOAA. Retrieved 27 January 2024.
15. Iran Meteorological Organization. (2016). Highest record temperature in Jazireh Abu Musa by Month 1984–2010. Archived from the original on 5 November.
16. Weather Atlas. (2024) Climate and monthly weather forecast Abu Musa, Iran. Retrieved 27 January. In: <https://www.weather-atlas.com/en/iran/abu-musa-climate>.
17. https://en.wikipedia.org/wiki/Strait_of_Hormuz#/media/File:Strait_of_hormuz_full.jpg